

לעילוי נשמת
 הר"ר
יוסף וולף ז"ל
 ב"ר
ברוך חנדל הי"ד
 ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם
 האשה החשובה
 רודפת צדקה וחסד
 מרת
ורדה שניצר
 ע"ה
 ב"ר שאיר ז"ל
 ת.נ.צ.ב.ה.

י"ל ט"י ביהמ"ד למניחי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

בס"ה, ז' אב תשס"ז

מסכת יבמות פ' - פ"ו

גליון מס' 426

השבוע בגליון

- ◆ קטנים ועוברים שהתגירו
- ◆ בריחה ממתנות השמדה כשאחרים יעשו בכך
- ◆ שאלת השתדלן ראובן
- ◆ אין להחליף יהודי ביהודי
- ◆ הפרשת תרומה בימינו

◆ חולה מסוכן, יאכל נבלה או טבל?

- ◆ כיצד יש ללמוד רמב"ם
- ◆ מעשר ראשון - למי?
- ◆ מה היה הקנס של עזרא הסופר
- ◆ הביטל עזרא הסופר מצווה מן התורה?
- ◆ מדוע על מצוות המילה מברכים בכפליים?

דף ע"א/ נכרית מעוברת שנתגיירה קטנים ועוברים שהתגירו

חילוק מרהיב המפריד בין הדבקים, נמסר בשם הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל. **תוקף גיורו של עובר:** זה עתה סיימנו לעסוק בגמרא בדינה של נכרית מעוברת שהתגיירה. הגמרא מבהירה, כי גיורה של האם מועיל גם לבנה העובר. ברם, היא אינה מפרשת מה תוקף יש לגיורו של העובר.

גיור נכרים קטנים: סוגייה נוספת בהלכות גרות קיימת במסכת כתובות (יא/א), ושם מבואר כי גרותם של קטנים המתגיירים עם הוריהם - תקפה, אולם, גם במקרה זה לא פורש בגמרא מה תוקף גרותם.

עובר - גר מן התורה, קטן - מדרבנן: בעלי התוספות (כתובות שם, וראה תוספות בסנהדרין סח/ב החולקים) מבהירים, כי העובר הוא גר מן התורה, ואילו ילדים נכרים שגויירו עם הוריהם, הרי הם גרים מדרבנן בלבד, עד הגיעם לגיל מצוות, או-אז הם נשאלים אם ברצונם להיות יהודיים.

הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (כתובות שם) התקשה ביותר בהבנת דברי בעלי התוספות. **קטן אינו מתגייר כי אין בו דעת:** מה טעם גרותו של נכרי קטן חלה מדרבנן בלבד? לפי שבקטן אין דעת להחליט אם ברצונו להתגייר. כל שנותר הוא שיחליטו עבורו. מאחר שההתגיירות היא זכות עבור הקטן, לכאורה ניתן היה להחליט עבורו כי הוא מתגייר, שהרי פעולת זכות ניתן לעשות עבור אדם אחר בלא ידיעתו, לאור הכלל הידוע "זכין לאדם שלא בפניו". ברם, הזכייה עבור הזולת היא מדין שליחות, כביכול הזוכה ממנה את המזכה לשליח, והרי קטן אינו יכול למנות שליח.

אין, איפוא, דרך לגייר קטן מדאורייתא, וגירות קטנים אינה חלה אלא מדרבנן. **לעובר יש דעת?** מעתה, מקשה הגרע"א, במה שפר חלקו של העובר מזה של הקטן? תוך שהוא תולה את שאלתו במחלוקת המפורסמת אם "עובר ירך אמו". הניחא, אם "עובר ירך אמו", והוא נחשב חלק ממנה, מובן כי בהתגיירה הוא גוייר עמה, כשם שכל אבריה התגיירו. ברם, לדעה הנוקטת כי "עובר לאו ירך אמו", העובר אינו נחשב חלק מן האם אלא הוא ישות

דבר העורך

תן לי יבנה וחכמיה

לפני חורבן בית המקדש השני, הוברח רבן יוחנן בן זכאי מירושלים, כדי להפגש עם הצורך אספיינוס, בנסיון לכרות עמו שלום ולמנוע את החורבן. כאשר נוצרה בפניו הזדמנות לשתוח את בקשתו לפני השליט, ביקש רבן יוחנן בן זכאי: "תן לי יבנה וחכמיה". בערב תשעה באב מצאנו לנכון להציג לקט מכתבים של קוראים, המייצגים השתוקקות עצומה ללימוד תורה בקרב כל שדרות העם, הבאה לידי ביטוי באופנים שונים, שמכולם עולה הקריאה "מה אהבתי תורתך".

הראשון שבהם הגיע ביום כתיבת טור זה. שליח הדואר הניח מעטפה כרסתנית ובתוכה דבר מה לא שגרת. קרטון קשיח מקופל. עם פריסת הקרטון התגלתה... פרסומת צבעונית לגלידה, המנסה לשכנע את המביט בה, כי אין בלתה. הטעם, החוויה, ההנאה, ההרגשה, הקרירות. אין מה לומר. אל הפרסומת הודק נייד עם המסר הבא:

"לכבוד מאורות הדף היומי"

ערב אחד קידמה את פני פרסומת מושכת עין לגלידות, תלויה על דלת ביתי. שלל הצבעים והתמונות באמת מושכים את העין. אך ככל שעיינתי בכיתובים עלתה בי ההרגשה כי הפרסומת הזו היא רק בבואה דבבואה לתחושותי בעת לימוד הדף היומי, עליו אני מוכן להכריז בשלטי חצות, כי הוא הטעים ביותר, המתוק ביותר, המרגש ביותר, והופך לחוויה משפחתית של ממש. טעמו ורואו כי טוב ה'.

בברכה

 <<

עילוי נשמת

הר"ר **יונה טוביה פלדמן** ז"ל
 ב"ר מנחם מנדל הלוי ז"ל - ציריך שווייץ
 נלב"ע ה' באב תשל"א

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

הבחור ר' **חיים הלל בקשט** ז"ל
 ב"ר אהרון שיבלחט"א
 נלב"ע ט' באב תש"ן

תנצב"ה

הונצח ע"י הוריו ידידינו הר"ר **אהרון** וזוגתו מרת **ציפורה בקשט** שיחיו - פתח תקוה

עילוי נשמת

אבינו וסבינו הרה"ח
 ר' **משה כפתורי (קנוף)** ז"ל
 ב"ר יצחק שמואל ז"ל
 נלב"ע י' באב תשמ"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
 הר"ר **יצחק קליין** ז"ל ב"ר בנימין ז"ל
 נלב"ע י"ב באב תשל"ז **תנצב"ה**

הונצח ע"י בנו ידידינו הר"ר **יוסף (רמי) קליין** ומשפ' שיחיו - בני ברק

בפני עצמה, כיצד זה מועילה גרותה עבור הקטן?

רבי יוסף שלמה ביאר את הדברים באופן הבא.

גוף אחד או שני גופים: שני הצדדים למחלוקת, אם "עובר ירך אמו" או לאו, מתייחסים לגוף העובר בלבד. צד אחד נוקט כי העובר נחשב כירך האם, חלק ממנה, אינו ישות נפרדת, והצד האחר נוקט כי שני גופים לפנינו, ולכל גוף ישות משלו. העובר אינו מאוגד ואינו חוסה תחת ישותה של האם.

שני גופים עם דעה אחת: אולם, גם הסובר כי "עובר לאו ירך אמו", ושתי ישויות נפרדות הן, אינו טוען כי העובר הוא בר-דעת, ישות עם דעת משל עצמה, אלא לפנינו שני גופים, המוגדרים כשתי ישויות... עם דעת אחת - של האם. אין, איפוא, עילה לכך שגרות העובר לא תחול מן התורה (ועיין "קהילות יעקב" כתובות סימן י"ג).

דף עט/א בקש רחמים שלא יקלטנו הארון

בריחה ממחנות השמדה כשאחרים יענשו בכך

בימי צר ומצוק, בתקופות שונות בחיי עמנו, עת צרו האוייבים על חיי היהודים, נלכדו רבים בשאלה חמורה בדיני נפשות. אפשרות מילוט שנפתחה בפניהם, טמנה בחובה מוות ליהודים אחרים. בשנות השואה, למשל, היו מקומות שבהם ידעו הבורחים, כי הצוררים ימ"ש ימיתו אחרים בעקבות בריחתם, כנקמה, הרתעה ועונש.

המותר לאדם לברוח ולהציל את נפשו בידעו כי בכך הוא מסכן את חיי הזולת?

שאלות מסוג זה נידונו בפוסקים לא פעם, ואחד המקרים הרגישים הופנה להכרעתו של רבי יוסף בן דוד אבן לב, אשר בין היתר כיהן כראש הישיבה בישיבתה של דונה גרציה מנדס, לפני חמש מאות שנים.

שאלת השתדלן ראובן: כה שאלו שתדלן יהודי בשם ראובן, שהיה מקורב ל"שרים וליועצי המלכות". במחוז מגוריו של ראובן נהגו השלטונות ללכוד "לקצת יהודים עשירים", והיו משעבדים אותם לעבודת המלך. לראובן הזדמנה אפשרות להציל את אחד האומללים מידי כולאיו, "אבל ירא לנפשו, שאם יציל לשמעון יקחו ללוי תחתיו". מה עליו לעשות?

שאלה בדיני נפשות: המהר"י בן לב מבהיר (שו"ת, ח"ב סימן מ'), כי שאלה זו עוסקת בדיני נפשות, שהרי כבר אמרו חז"ל, כי ישראל כיון שנפל לידי גויים, שוב אין מרחמים עליו. לדעתו, ההכרעה לשאלה מסוג זה טמונה בסוגייתנו.

בתקופת מלכותו פגע שאול המלך בגבעונים, אף על פי שבעת כניסת בני ישראל לארץ ישראל, יהושע בן נון כרת עמם ברית והבטיחם כי לא יאונה להם כל רע. אותה עת מתו מבני ישראל ככפרה על חטא הפגיעה בגבעונים. דוד המלך העבירם לפני ארון הברית, ומי אשר היה צריך למות כדי לכפר על החטא - מת. הנביא (שמואל ב' כ"א) מספר, כי על מפיבושת, בן יהונתן, בן שאול, חמל דוד ולא העבירו לפני הארון.

על כך תמהה גמרתנו, "וכי משוא פנים יש בדבר"? כיצד לא נהג עמו בשווה ולא העבירו לפני הארון ככל העם? הגמרא משיבה "אלא שהעבירו וקלטו, וביקש עליו רחמים ופלטו", היינו: דוד העבירו לפני הארון, וזה קלטו למיתה, אך דוד ביקש עליו רחמים ופלטו הארון ממיתה. עדיין תמהה הגמרא: "ואכתי משוא פנים יש בדבר?", כלומר, במקומו יקלוט הארון יהודי אחר למיתה! מתרצת הגמרא: "אלא שביקש עליו רחמים שלא יקלטנו הארון" - העבירו לפניו, אך התפלל עבורו, כי יגזר דינו לחיים.

אין להחליף יהודי ביהודי: מכאן הסיק מהר"י בן לב, כי אם כבר נתפס יהודי למלכות וברור שבהמלטו יתפס יהודי אחר תחתיו - "אין להשתדל להצילו", כשם שאם היה מפיבושת נקלט למיתה לפני הארון, לא היה רשאי דוד להצילו. אך אם יצאה גזרה ללכוד כמות יהודים לעבודת המלך, מותר להציל אנשים מעונש זה שלא ילכדו, אף על פי שבוודאי ילכדו השלטונות יהודים אחרים, כפי שדוד התפלל על מפיבושת שלא יתפס, שלא יגזר דינו למיתה.

הוא מוסיף בתשובתו, אותה כתב על ערש דווי, כעדותו בתוכה, כי אף האמור שאין להציל את מי שנתפס אם יתפסו אחרים תחתיו, היינו רק אם ברור וודאי שכך יארע. אך אם קיים ספק ויתכן שלא יתפסו אחרים תחתיו - "אין ספק מוציא מידי ודאי", ויש להציל את מי שנמצא בוודאי בסכנת חיים.

יש לציין, כי מסקנתו של המהר"י בן לב מסוגייתנו, היא לפי פירושו של רש"י, שכך פירשה. ברם, ה"ערוך לנר" מביא פירוש אחר לגמרא, ולפיו אין להסיק ממנה דבר. לדבריו, שאלת

אודה על האמת, יש במכתב הפשוט הזה מסר מרגש ביותר. הוא מעיד על רצינותו הכנה והעמוקה של בעליו. יהודי שב לביתו בקיץ, יגע ומיוזע, מטפס במדרגות ביתו, ובעודו מפשפש בכיסיו לאתר את מפתחות הדלת, נתקלות עיניו בפרסומת לגלידה והרי הוא מהרהר בכך שהדף היומי הוא הדבר הטוב ביותר שקרה לו. אשריך ישראל! אשריך הרב מגידי השיעור של יהודי זה, שזכית לטעת בו אהבת תורה טהורה.

★ ★ ★

מכאן למכתב נוסף:

לכבוד מערכת הגליון.

אני, עבדכם הנאמן, נמנה על לומדי הדף היומי, בזכותכם, שבכל פעם שקראתי את העלון התחזקתי להצטרף למעגל של לומדי הדף היומי. שכנעתם אותי, ועשיתם את זה מצויין, אז אני מודה לכם מקרב לב. אני קורא את העלון שלכם - מעין גן עדן כפשוטו. ישר כח.

בתודה והכרת הטוב גדולה

ישר כח גדול

דקל לוי

אלעד

(במכתבו הוא מבקש כי יהיו הדברים לרפואת עטרה בת ידיה ויחיאל בן שרה, והגנו למלא בקשתו).

★ ★ ★

בע"ה

שלום רב.

בגליון האחרון (פרשת בלק) הופנתה לקוראים בקשה להציע רעיונות להגדלת מעגל לומדי הדף היומי. מהסיפור שהובא בגליון (שיעור באולם שמחות) נזכרתי בשמחת בר-המצוה של בני נ"י, שנערכה לפני כ-3 שנים.

אנו נחשבים "משפחה מתחזקת". יותר שיעורי תורה, יותר הקפדה על מצוות. אבל אחד השינויים העיקריים הוא בחינוך הילדים במוסדות ראויים. מועד בר-המצוה של הבן הלך והתקרב, ולא היה לנו מושג איזה אופי למוסדות הבר-מצוה. "סיום מסכת", הציע הרב מ. גבאי, המנהל הרוחני של המכינה.

"סיום מסכת", מה הקשר לבר-מצוה? על תהיות אלה נוספו התלבטויות: אירוע "נפרד?", ואם כן, האם הקרובים יבואו, ואיזו כשרות... יום בר-המצוה הגיע, החתן קם להגיד סיום מסכת תענית: "אמר עולא ביראה... הדרן עלך מסכת תענית..."

נראה לי שיש ברעיון לחזק בעיקר משפחות הנמצאות על גבול הכניסה לעולם התורה, שיאמצו רעיון זה. כל בשמחות של משפחות אלה קרואים לא מעט בני משפחה שעדיין אינם נמנים בין שורות לומדי הדף היומי...

בברכת שלום על כל עם ישראל

אלי שעבין

נתניה

★ ★ ★

מוצש"ק פרשת קרח.

לכבוד חברי מערכת מאורות הדף היומי

הערב, במוצאי שבת קודש, קראתי את הסיפור של השיעור במלון, וירדו לי דמעות בעיניים. כנראה התמונה בכל זאת הוסיפה משהוא עצמתי את עיני וכשאני מתנדנד פניתי לקב"ה: "רשב"ע! אבא יקר! מי כעמך ישראל! כמה העם שלנו הוא עם מיוחד. הצי"ר אמנם גדול, גדול, גדול! אך את האמת כולם יודעים ומאמינים, שהתורה והמצוות הם עיקר העיקרים והכל שטויות. אלא מאי? טרדת הפרנסה ותהפוכות הזמן גורמים שאנו רחוקים. לכן תביא לנו כבר את הגאולה השלמה עוד היום!

אחר כך חשבתי לעצמי, זה ממש מאמר הגמרא בברכות ז'א: "רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך, שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב? שאור שבעיטה (יצה"ר - רש"י) ושעבוד מלכויות, שזו הגלות המרה!"

חזקו ואמצו!

בהערכה

★ ★ ★

יהי רצון, שזכות לימוד התורה בהמון עם, תעורר את הרחמים וזכה לגאולה שלמה ולבניין בית המקדש במהרה בימינו. אמן.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-03 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה העורך

מענה לשון

דף עב/א מדקא נסיב לה הש"ס קרא - דאורייתא היא **"תלמודא" שאינו "גמרא" (חלק ג)** בגליון הקודם למדנו, כי למילה העברית "תלמוד" (ולמקבילתה הארמית "תלמודא") שלושה פירושים:

- א. **שם הפעולה** לימוד (של הלומד ושל המלמד)
- ב. לימוד מן הכתובים ("**ילפותא**", הוכחה)
- ג. החלק בתורה ששמו "תלמוד" (תוצאת פעולת הלימוד; "**פרי הפעולה**").

ועתה נעיר על מקרה מעניין, בו טעות בהבנה של המילה "תלמוד" גרמה לשיבוש נוסח התלמוד.

אחד מן השיבושים הרווחים בספרים שהודפסו בארצות הנוצרים - מאימת הצנזורה או בפקודתה - הוא מחיקת המילה "תלמוד" מדברי חז"ל, כדי שלא להזכיר את שם הספר שבו כלולים דברים נגד הנצרות...

כל כך "החמירו" בכך, עד שגם במקומות שפירוש "תלמוד" איננו "ספר התלמוד" (גי הנ"ל), אלא "לימוד" (כאחת משתי המשמעויות: א' ובי' הנ"ל), בכל זאת מחקו את "תלמוד", ותמורת זאת הדפיסו "לימוד". כך נטבע הלשון "**תלמוד ערוך**" (שנשמר לפעמים בדפוס: שבועות מ/ב; זבחים יט/א; מנחות סו/ב; מעילה יז/א) צונזר פעמיים (ביצה לד/ב, מנחות טו/א) ל"**לימוד ערוך**". וכן דברי רב "אפילו שיחת (חולין של) תלמידי חכמים צריכה **תלמוד**" (עבודה זרה יט/ב), צונזרו במסכת סוכה כא/ב ל"צריכה **לימוד**".

ברם, לפעמים התבלבל המצנזר בין המובנים השונים של "תלמוד", ובמקום להמיר "תלמוד" ב"לימוד", הדפיס: "גמרא", או "ש"ס", בחושבו כי מדובר כאן על ספר התלמוד.

דף עב/א מופיעה המילה "תלמודא" במשמעות בי' הנ"ל (ילפותא) בביטוי "נסיב לה תלמודא", המתייחס לתנא לא רביינא שבהיא **תוכחה** להלכה מן האמור בתורה (=ילפותא). ברם, המצנזר טעה ובמקום להמיר את המילה "תלמודא" במילה "לימוד", המירה ב"ש"ס" (וכך מופיע בדפוס באזל: "מדקא נסיב לה הש"ס"). ברם, המדפיסים הבאים "תיקנו" נוסח זה, שאין לו מובן, על ידי הוספת המילה "קרא" (=פסוק), וכך הדפסו בדפוס וילנא: "מדקא נסיב לה הש"ס קרא". הוא מסתבר שהנוסח שיצא מתחת ידי רבינו רוב אשי הוא כמצוי בכתבי יד ובדפוסים קדמונים: "נסיב לה תלמודא" (וכן הגיהו ר"ש וריעב"ץ, ברומז למעללי הצנזור). יש לציין כי הביטוי "נסיב תלמודא" מופיע בתלמוד עוד י"א פעמים, ובכולם הותיר הצנזור את לשון חז"ל על כנה: "תלמודא" (כגון: יומא כג/ב). בפעם הבאה נדון במשמעויות המילה "גמרא", בע"ה.

להערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות: ת.ד. 3446 ב"ב. דוא"ר u_frank@geronimedia.net

פנינים

דף פ/ב ואישהיה עד תריסר ירחי שתא

ראיה מיצחק

ראיה מעניינת מביא ה"חתם סופר" לכך שהעובר משתנה י"ב חודש.

בחז"ל נאמר, שהוצרך הקב"ה ליצור דמות יצחק כדמות אברהם, שלא יאמרו מאבימלך נתעברה שרה. והנה מעשה אבימלך היה בליל פסח - "דת מלך גר בחלום הלילה" (הגדה של פסח) - ויצחק נולד בפסח שלאחרי, נמצא שעד שנה לפחות ניתן היה לחשוש לכך, כי יכול העובר להשתנות י"ב חודש! (דרשות חתם סופר).

הגמרא "וכי משוא פנים יש בדבר" אינה מופנית לדוד המלך, אלא לקב"ה, מדוע נשא פנים לתפילת דוד לאחר שכבר נגזר דינו של מפיבושת.

דף פא/א תרומה בזה"ז דרבנן

הפרשת תרומה בימינו

במשך דורות רבים, הלכות תרומות ומעשרות היו מעין "הלכתא למשיחא". ברוך ה', זכינו, ויושבי ארץ הקודש, לקיים מצווה חשובה זו.

השבוע לומדי הדף היומי עוסקים רבות בשאלה, אם הפרשת תרומות ומעשרות בזמנינו היא מצווה מן התורה או מדרבנן. אף על פי שנפסק להלכה כי קדושת הארץ נותרה על כנה ["קדושה שניה"], מאידך נפסק להלכה, כי מעת חורבן בית המקדש הראשון בטלה מצוות הפרשת תרומות ומעשרות מן התורה, כפי שפוסק ה"שולחן ערוך" (י"ד סימן של"א סעיף ב'): "בזמן הזה, אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל, ואפילו בימי עזרא, אין חיוב תרומות ומעשרות מן התורה אלא מדבריהם, מפני שנאמר 'כי תבואו', משמע ביאת כולכם ולא ביאת מקצתן, כמו שהיתה בימי עזרא".

מקור דבריו של ה"שולחן ערוך" בדברי הרמב"ם (הלכות תרומות פ"א הל' כ"ו) הכותב: "התרומה בזמן הזה... אינה מן התורה אלא מדבריהן שאין לך תרומה של תורה אלא בארץ ישראל בלבד, ובזמן שכל ישראל שם... וכן יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חייבין בזמן הזה אלא מדבריהם" (ועיי"ש בהשגות הראב"ד, החולק וסובר כי גם בזמן הזה חיוב תרומות ומעשרות הוא מן התורה).

נשים נא לב, כי לגבי תרומה כותב הרמב"ם בנחרצות, כי "אין לך תרומה של תורה אלא... בזמן שכל ישראל שם". ואילו לגבי מעשרות הוא כותב, "**וכן יראה לי** שהוא הדין במעשרות".

המקור לכך שגם מעשר מדרבנן: טעם הדבר, לפי שאך לגבי תרומה מצאנו מקור מפורש בתורה שהיא מותנית בכך שכל ישראל על אדמתם ["כי תבואו אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֵיתְכֶם... כְּתוּבָה גְּרָן" - במדבר טו/ב, כ. בפסוקים אלה העוסקים במצוות הפרשת חלה, מזכיר הפסוק גם תרומה, ומכאן שדין "תבואו" - כל ישראל בארצם, כולל את הפרשת תרומה ואת חלה]. בדעתו הרחבה למד הרמב"ם, כי תרומות ומעשרות הוקשו זה לזה, והיכן שאין חיוב תרומה מן התורה, גם אין חיוב מעשרות. את הכרעתו מכח הסברה הוא מבהיר באמרו "יראה לי".

לימים הגה רבינו הגאון רבי יחזקאל לנדא, בעל "נודע ביהודה", בהלכה אחרת ברמב"ם, והשתומם עד כדי פליאה, עד שמצא לה יישוב בחילוק הנזכר בין תרומה למעשרות.

חולה מסוכן, יאכל נבלה או טבל? הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פרק י"ד הלכות י"ז) פוסק, כי על חולה מסוכן הנדרש על ידי הרופאים לאכול מאכלות אסורות, להעדיף אכילת בשר נבלה על פני אכילת טבל, פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות, לפי שעל אכילת טבל מתחייבים מיתה בידי שמים, וכלל נקוט בדינו, כי אם נקלע אדם למצב בו הוא נאלץ לעבור על אחד משני איסורים - "הקל קל תחילה", יעדיף את הקל ביניהם.

בימינו עדיף לאכול טבל מנבלה! "נוראות נפלאתי", מתפלא ה"נודע ביהודה". הלכה זו הולמת את הימים בהם הפרשת תרומות ומעשרות היתה חובה מן התורה, ואת הימים לעתיד לבוא, עת יבוא משיח צדקנו וכל העם יתכנס על אדמתו ותתכונן המצווה על כנה. אך בימינו אלה, בהם חובת הפרשת תרומות ומעשרות הינה מדרבנן בלבד, ודאי עדיף לאכול טבל על פני נבלה! מדוע, איפוא, לא פירש הרמב"ם את דבריו והותירם סתומים וחתומים, כדי כיוול נכונים הם גם לימינו?

ככוונה תחילה סתם הרמב"ם את ההלכה: ה"נודע ביהודה" מבאר, כי מאחר שרק לגבי תרומה קיים מקור בתורה שאינה נוהגת כשאין כל ישראל על אדמתם, ואילו לגבי מעשרות אין מקור שבטלה מצוותם, לא אבה הרמב"ם לפסוק הלכה לאור סברתו ולפיקך הותיר הלכה זו סתומה ולא לקבוע מפורשות כי עדיף לאכול טבל על פני נבלה ועיי"ש שאם מעשרות בזמן הזה הוא דאורייתא, אף שתרומה גדולה היא מדרבנן, בכל זאת טבל יהיה בו חיוב מיתה בידי שמים מפני התרומות מעשרה].

כיצד יש ללמוד רמב"ם: לגבי עצם פליאתו של ה"נודע ביהודה", כיצד לא חשש הרמב"ם להותיר הלכה סתומה שעלולים לטעות בה, ראוי לציין את שכתב ה"חזון איש" זצ"ל (שביעית, סימן י"ג ס"ק י"ד), כי ודאי התכוון הרמב"ם בדבריו אך לתקופה בה תרומות ומעשרות נוהגות מן

התורה, ואין לתמוה כיצד לא חשש שיבואו לטעות בדבריו, לפי "שעשה רבינו [הרמב"ם] ספרו לפני חכמים ולא לפני הדייטות, וכמו שכתב הרא"ש, שאין ספר יד החזקה מובן אלא לאחר הבקאות הראויה בסוגיות של מוצא הדין" (עיי"ש בסימוכיו, ובהערות ל"נודע ביהודה").

דף פו/א-ב ומעשר ראשון ללוי

מעשר ראשון - למי?

לאחר שעסקנו בכך שלדעת הרמב"ם, מני חורבן בית ראשון אין נוהגת מצוות תרומות ומעשרות מן התורה עד כי יבוא שילה, נתמקד בקנס שהשית עזרא על הלויים בעת עלייתו מבבל, ובנידון שהתעורר על אודותיו.

בגמרתנו מבואר, כי עזרא הסופר, אשר קיבל רשות ממלך בבל לעלות ארצה בתום שבעים שנות גלות, לאחר חורבן בית המקדש הראשון, נתקל בדרכו ארצה בסירובם של לוויים הראויים לשורר בבית המקדש לעלות עמו, והוא קנס אותם בשלילת זכות מעשר ראשון, הלא הוא המעשר שציוותה תורה להפריש מן התבואה ולתיתו לבני שבט לוי.

למי נותנים מעשר ראשון: כדי להגדיר את הקנס, עלינו לדעת מה היתה זכותם עד הטלתו. ובכך, מחלוקת תנאים בדבר. רבי אלעזר בן עזריה סובר, כי מעשר ראשון שייך לכל שבט הלוויים, הוי אומר, מצוות מעשר ראשון מתקיימת הן בנתינתו לכהנים והן בנתינתו ללוויים. ואילו רבי עקיבא חולק וסובר, כי מצוות מעשר ראשון מתקיימת בנתינתו ללוויים בלבד ולא לכהנים.

מה היה הקנס: במה, איפוא, קנסם עזרא? בעלי התוספות (ד"ה "מר סבר") מסבירים, כי לדעת רבי אלעזר בן עזריה, הסובר שמעשר ראשון מיועד הן לכהנים והן ללוויים, קנסם עזרא בכך שמכאן ואילך לא יטלו מעשר ראשון, כי אם הכהנים. ואילו לפי דעת רבי עקיבא, שמעשר ראשון מיועד ללוויים בלבד, יש לפרש כי קנסם עזרא בכך שצירף את הכהנים אל הזכאים לקבלת מעשר ראשון ובכך הקטין את חלקם של הלוויים, כי מכאן ואילך, אם ירצה בעל השדה יתן את המעשר ראשון לכהן.

הרמב"ם - העתקת המעשר מן הלוויים אל הכהנים: והנה, הרמב"ם (הלכות מעשרות פרק א' הלכה ד') פוסק הלכה כרבי עקיבא, שמצוות מעשר ראשון היא להפריש מעשר עבור הלוויים, ומאיך הוא מפרש את הקנס שהטיל עזרא, שלא ינתן המעשר ללוויים כי אם לכהנים!

הביטל עזרא הסופר מצווה מן התורה? מאליה זועקת השאלה, הניחא לפי רבי אלעזר בן עזריה, שמתחילה מעשר ראשון מיועד גם לכהנים, עזרא קנס, איפוא, את הלוויים ומנע מהם את חלקם, אך המצווה נותרה על תלה, לפי שהיא מתקיימת בנתינת המעשר לכהנים. ברם, לפי רבי עקיבא, הכי ביטל עזרא מצוות עשה מן התורה? הן הוא קנס שלא לתת מעשר ראשון ללוויים כמצוות התורה! ואף אם ראה עזרא לנכון לעשות כן, הרי בכך הוא קנס גם את הישראלים, בעלי הפירות, החפצים לקיים את מצוותם, להפריש מעשר ולקיים את מצוות נתינתו ללוי, ומדוע אסר עליהם לעשות זאת ומנע מהם לקיים מצווה מן התורה?

לדעת בעל "מנחת חינוך" (מצווה שצ"ה אות ט"ו) הפתרון טמון בקריאה מדוקדקת של דברי הרמב"ם: "ועזרא קנס את הלוויים **בזמנו** שלא יתנו להן מעשר ראשון אלא ינתן לכהנים לפי שלא עלו עמו לירושלים". רבים התחבטו מה כוונת הרמב"ם "בזמנו", הכוונתו לדורו בלבד, או לתקופה מסוימת?

עזרא שינה את מצוות מעשר מדרבנן בלבד: ה"מנחת חינוך" נוקט כי הדברים פשוטים בעליל. הן הורה הרמב"ם, כי מימי חורבן בית ראשון אין מצוות תרומות ומעשרות מן התורה, כי אם מדרבנן. משכך, עזרא, שאף הוא "דרבנן", קנס את הלוויים ושינה את מצוות חכמים, כי מעשר ראשון לא ינתן ללוויים כי אם לכהנים...

"בזמנו", כתב הרמב"ם - כל עוד מצוות תרומות ומעשרות היא כ"בזמנו", מדרבנן. אך משיבוא משיח צדקנו, במהרה בימינו, וכל העם ישוב לאדמתו, יתבטל הקנס ותשוב מצוות התורה [ועיין עוד "חזון איש" דמאי ב' אות ג', וב"דרך אמונה" על הרמב"ם שם].

דף פא/ב תוד"ה ככרות

תורה מתוך צער

בהגות הרש"ש כאן על אתר מקשה סתירה לדברי תוספות בזבחים (עב/ב) וכתב על כך כי שמע "מפי הרב הג' מוהרנ"ל ר"י דוואליץ" אשר יש להגיה מילה אחת בתוספות המיישבת קושיה זו "ושפתיים ישק".

מוהרנ"ל הוא הנצי"ב מולאזין, אשר היה מספר על פגישתו זו עם הרש"ש. הרש"ש הקשה לפניו את הסתירה הגדולה הנ"ל, והוא עיין זמן מה וביאר את הענין על ידי הגהה אחת. כאשר התפלא הרש"ש על כך שלא עמד על הגהה זו בעצמו, הסביר לו הנצי"ב: כבודו למד תורה מתוך הרחבה, עושר וכבוד, ואילו אני עמל בה בצער וקושי, לכן הנני זוכה לתורה יותר...

דף פד/א ולא הניחוני ללמוד אלא דבר אחד במשנתנו

כדי שלא לקנטר

תלמידי רבי אלעזר בן שמעון חשדו ברב שבא מבית מדרש אחר, שלימודו יהא על מנת לקנטר את רבם, כפי שחשדו כן רבי יהודה בתלמידי רבי מאיר (ראה קידושין נב/ב).

כרם, כאמור כאן, דין אחד הסיכמו שילמד, מפני שדין זה מקורו מהמילה "את" הבאה לרבות אם ילמד דין זה, סברו, ידורו גם "את ה' אלוךך תירא" לרבות תלמידי חכמים שלא לקנטרם... ("ערוך לנר").

דף פו/ו שלא עלו בימי עזרא

ויתנו כתף סוררת

רבי שלמה עדני, בעל "מלאכת שלמה" על המשניות, ותלמידו של רבי בצלאל אשכנזי בעל "שיטה מקובצת", מספר בהקדמתו לספרו, כי מקובל בידי יהודי תימן, כי הם שרויים בתימן מאז גלות עשרת השבטים. "ועוד קבלנו כי אנו מן הכת ששלח להם עזרא לעלות בבנין בית שני, ויתנו כתף סוררת, וקיללם להיות כל ימיהם בעוני". הוא כותב כי אכן קללתו התקיימה בשלימות.

נסא דברכתא

מעומקא דליבא
נשגור בזאת ברכת מזל טוב
לרגל השמחה השרויה במעונם של הרבנים
מגידי השיעורים מבית מדרשנו

הרה"ג יוסף גוטליב שליט"א
ביהכ"נ אהל משה - אור יהודה
לרגל הולדת הבן בשעט"מ

הרה"ג מנחם כהן שליט"א
ביהכ"נ בית ארי - רעננה
לרגל הינסג בני לעול תורה ומצוות

הרה"ג אליעזר שטרן שליט"א
ביהכ"נ עץ חיים - נצרת עילית
לרגל הולדת הבת בשעט"מ

בברכת התורה ולומדיה
מאורות הדף היומי

מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת התם סופר 5)
Wagman Street 1 P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
טל: 03-5775333
פקס: 03-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
למוניים, ובכל עניין טל: 03-6160657

לעילוי נשמת
מרת **אלישבע שרה ארדן** ע"ה
ב"ר מאיר אליעזר ז"ל
נלב"ע י"ח בתמוז תשל"ב
תנצב"ה
הנוצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **אברהם משה בליטנטל** ז"ל
בן הר"ר יהודה אריה ז"ל נלב"ע י"א באב תשמ"ט
תנצב"ה
הנוצח ע"י נכדו ידידינו הר"ר שאול
חסידאל ומשפ' שיחיו - בני ברק